

НАРОДНЫ НОВИНКЫ

КУЛЬТУРНО-СПОЛОЧЕНЬСЬКИЙ ТЫЖДЕННИК РУСИНІВ СР

р. XVII

ч. 21 – 24

13. юна 2007

ціна 12,- Ск

• 15. – 16. мая 2007 до міста організованя 9. Світового конгресу Русинів Мараморош-Сігету в Румунську ся зышли членове організачного выбору конгресу на челі з председом Культурного общества Русинів Румунії (КОРР), Др. Юрієм Фірцаком (на фотці справа другый справа). Участь на робочім засіданю організачного выбору взяв і таємник Світової рады Русинів Александер Зозуляк (на фотці справа першы справа), Франціск Оскар Гал, підпредседа КОРР, Юліус Фірцак, председо Організації русиньской молодежи Румунії, Іван і Маріана Петрецькы, председо і підпредседнічка областной організації КОРР в Мараморошу, Віоріка Бойчук, председкыня областной організації КОРР в Арадї, і о. Василь Бойчук, генералный таємник КОРР.

МАЛЕ СВІТЛО ПРО ПЕРСПЕКТИВУ РУСИНІВ У РУМУНІЇ „НЕ МАСОВА, АЛЕ ЖЫВОТАСПОСОБНА РУСИНЬСКА ОРГАНІЗАЦІЯ Є НАШЫМ ЦІЛЁМ...“

То суть слова председы Культурного общества Русинів Румунії – Др. Юрія Фірцака, який тыма днями жыє у вырі інтензивных приправ на 9. Світовий конгрес Русинів, котрый буде 21. – 24. 6. 2007 в місті Мараморош-Сігет, Марамороськой области. Зорганізувати девятый конгрес у Румунії было рішінём делегатів 8. конгресу у польській Кричиці, главным організатором котрого у році 2005 было Стіваришыня Лемків. В тім часі русиньска організація з Румунії уж была членом Світового конгресу Русинів а ей репрезентант, Др. Ю. Фірцак – членом Світової рады Русинів, до якої був приятый на 7. конгресі в Пряшіві (2003).

Сістем ротації підпредседів СРР – подля міста організованя наступного конгресу, у році 2005 поставив пана Фірцака до функції підпредседы той світової русиньской організації. Вдяка уведженому факту, Др. Фірцак рівночасно здобыв велику можливість на презентацію русиньской етнічної організації перед народностными організаціями далшых 17 народностных меншин в Румунії, які мають своє заступліня у румуньскім парламенті. Але так само і на презентацію Русинів як возроджуючої ся етнічної меншини і в Румунії з їх природным центром у історично-географічнім регіоні на стыку двох сучасных країн – України і Румунії, з назвов – Мараморош, респ. Мараморошіна.

• Др. Юрій Фірцак, председо Культурного общества Русинів Румунії і посланець румуньского парламенту за русиньску етнічну меншину у Румунії.

Мараморош...

Мараморош вдяка своїй назві все в минулості нам асоціював штось таємне, непознане. Може зато, же ся находив у найогорожнішій куті, а то на самім краю русиньской етнічно-культурной території. В сістемі комітатів Угорьского кралёвства Марамороськой од року 1303 – з адміністративным центром Мараморош-Сігет – був єдним з них. Занимав плоху 10 354 км² у северо-выходній части кралёвства. Творило го 9 окресів із 159 селами, де іші ай на зачатку 20. стороча Русини творили доміантну часть жытельства – 44,6%. Окром них, в тім часі в Мараморошу жыло 21% жытелів Румунів, 15% Німців, 11% Мадярів, звышок творили Жыды, Словаці і ін. (Поп, 2001).

В роках 1919 – 1920, на основі рішінь Сен-Жерменського і Трианонського мирового договору, Мараморошіну постигло розділїня міжкі дві країны: Чеськословенсько (дістало 3/5 території) і Румунію (2/5 території), природну граніцу міжкі котрыма творила ріка Тіса. Наслідком того розділїня главне місто комітату Мараморош-Сігет і села заселены Русинами в долині рік Вышова і Русова припали Румунії. Хоць в рамках Чеськословенська, частёв котрого ся стала Підкарпатська Русь, была так само наслідно

створена Марамороська жупа з адміністративным центром наперед в Севлюшу, пак в Хусті, но ей екзистенція не была довга: в році 1927 была зліквідована почас адміністративной реформы.

Скоро екзотичну назву краю Мараморош дала ріка Марош в сучасній Румунії („мара“ – вода, „морш“ – М. Лучкай виводить зо слов мор, згубный), яка наісто принесла людем і много недоброго, кідь і так назвали. Напротывагу, о Тісі історик М. Лучкай говорить: „жытелі і называють так, бо тече тихо, спокійно“ (Лучкай, 1999).

По першыраз ся Мараморош споминать в тзв. Фульдських аналах – літописі єдного з монастырїв у Баварії з р. 892, але, як говорить історія, територія Марамороша была залюднена іші в 3. ст. авхотонным жытельством Карліанами, од назвы яких правдоподобно vznikла назва наших гор – Карпати. Вдяка Мараморошу ся розспрїстерать на северо-западній части Выходных Румуньских Карпат, в тзв. Марамороській котловині, і тігать ся вздовж вышнего току ріки Тісы. Область была оддавна знама богатима засобами соли.

В давній минулости територія Підкарпатської Руси, ку якої ся Мараморош примыкав, была частёв регіону Вышнього Потїся, який в античных часах, як говорить історик Іван Поп, був контактнов зоном міжкі Централнов і Выходнов Европов. О населіно території од Высоких Татар аж по Марамороські горы і ціле Вышне Потїся споминать уж історик 6. стороча Іордан як о Білых Хорватах, котры історіци поважують за предків сучасных Русинів. О нічим іншім не свідчать ани слова нашого визначного історика Михайла Лучкая (1789 – 1843), автора *Історії карпатських Русинів*: „...Поки хтось не докаже, же ту жыє інакшыи народ як руській (славянський), і назвы осад, гор і племен были інакшыи, доты Русини зїстануть абортгенами своїх країв...“, і далє Лучкай підкреслює: „Первістный і корінный славянський народ коло Карпат, Дуная і Тісы – сучасны Русини...“ (Лучкай, 1999).

Як доказ о Русинах Марамороша сучасникам можуть найліпше послужыти офіціалны штатістыкі з минулости, в яких выштыкы штатны формациі, інтегралнов частёв котрых была Підкарпатська Русь (Австрія, Австро-Угорьско, Угорьска буржоазна република, Чеськословенско), узнавали і реєстроували жытелів русиньской народности. Напр. на уведженій території, т. е. сучасного Закарпатя і Словенська, в р. 1850 жыло 440 600 Русинів, в р. 1900 – 410 283 Русинів, в р. 1921 на Підкарпатській Руси (без русиньской території Словенська) жыло 320 648 Русинів, в р. 1930 – 374 163 Русинів (Поп, 2001).

На формованя і утриманя русиньского этносу в централній Европі мало великий вплив хрїстіанство, поступно сформованы релігійны общины і церковны організації выходного обряду. Подля списованя людеи в Чеськословенську в р. 1930 на Підкарпатській Руси жыло 359 191 грекокатоликів і 11 204 православных, значить доведна – скоро выштыкы жытелів, які ся ту ідентіфіковали Русинами. Правдов є, же обидві церквы выходного обряду – грекокатолицька і православна, мали важну роль в народній ідентіфікації Русинів. Наконечь, у выштыкых офіціалных документах чеськословенского періоду принадлежность к тым конфесіям была синонімом русиньской народности.

Зато не є дивне, кідь у звязі з конфесіов у русиньскій історії ся споминать ай марамороські Русини. Думаеме на першыи політичний процес в Угорьску проти Русинів, зінцензований угорьскыма властями – Мараморош-сігетський процес. Быв веджений проти 94 русиньских православных віручюч в роках 1913 – 1914, в якім 17 – 64-річных селян обвинили з велезрады, бо масово выступили з грекокатолицькой церкви і перешли до православной. В желаню Русинів підрядити ся Руській православній церкві угорьскы уряды віділи політичны цілі: поступне припоїня території, на котрій Русини жыли,

к Росії. Но першорядым задумом того пасивного конфесіалного протесту было протестовати главно проти політики мадярізації і проти народной зрады ерархів грекокатолицькой церкви. Самособов, Мараморош-сігетський процес выликав бурны реакції в демократичных кругах Европы. Але і наперек ним, 33 людеи в нім было обвинены і одсуджены на 37 років арешту і 6 800 корун покуты.

І в днешній добі, правда, уж не до такої міры, як в минулости, подля принадлежности человека к выходным конфесіям можеме огаднути ёго народность. Но правдов є і то, же при ей утверждовано роль церковных ерархів уж не є така єднозначна. Фактом є, же в сучасности суть то в першій рядї цівилны русиньскы організації, які ся усилюють робити на хосен возроджїня історичной памяты, розвиваючи самобитну русиньску культуру. В тім процесі в одношїню к церкві можеме визначити скоріше роль єднотливіцїв, родолоубивых священників, не інштитудї в цілім. Наслідком того, обидвом выходным конфесіям як таким прибивать вірників інакшой народности як русиньской. І хоць тоты, в ліпшій припадї, свое русиньске корїня не заперают, но з материньским языком своїх русиньских предків уж, очівісно, проблем мають. А великий. Сучасный став Русинів у Румунії з данов конштатаций корешпонує.

„Потреба контактів з Русинами в Румунську“

Під таков назвов по першыраз в новодобїи історії возродного русиньского руху по році 1989 сьме опубліковали в часописі *Русин* статью о румуньских Русинах аж в році 2001 (Русин, ч. 5 – 6/2001). Возможность к тому нам дав 6. Світовий конгрес Русинів у Празї, де по першыраз была заєвидована ай участь Русинів з Румунії, з области Мараморош. Гостями конгресу тогды были: уж небогий православный священник, о. Юрій (Георгій) Албіціус і в тім часі штудентка права Ірина Маскалюк зо села Вышня Рівна (Рона де Сус), яке ся на ходит в северній части Марамороша. Як самы повіли, на акції такого характеру, звязаной з Русинами, нігда не были ани дома, ани інде. Додали, же в тіх країні ся о Русинах офіціално мало говорило, наперек тому, же неофіціално люде ся означовали, главно в южных (?) областях Румунії – Рутенами. Абсценція організованости в русиньскій народностній організації і счасї одорваность од компактного заселїня Русинами Карпатского ареалу спрїчилили, же з тов комунітов у Румунії довго хыбив контакт. І хоць спробы надвязати го были, жаль, хыбили авторітны особыности, які бы в Румунії на благо Русинів ініціативнє розвивали народностне діло і вступали до контактів з іншыми русиньскыма організаціями у світі в рамках діяльства Світового конгресу Русинів.

В тім часі ніхто з делегатів членьских країн Світового конгресу Русинів іші не знав, же в Румунії уж рік перед опубліковань той статї, т. е. в році 2000, vznikла з ініціативы Др. Юрія Фірцака русиньска організація – **Культурне общество Русинів** у Деві, значить в североцентралній части країны. А же в децембрі того самого року тот істый Др. Ю. Фірцак ся став посланцём за Русинів у румуньскім парламенті. Наопак, споминаны гості 6. СКР з Румунії нас і наших читателів увели до омылу, конштатуєчи в розговорі:

„...Люде никому не вірають, але ідуць за тыма організаціями ці партіями, які приходять к ним, і не з порожніма руками. А так є то і у вопросі народностнім. У нас ся активізує Союз Українцїв, представителя якого в рамках Демократичной унії Українцїв нашы люде волили до парламенту, бо він нам поміг при будованю церкви... Жаль возроджїня Русинів у нас не прошло в такій мірі, як у іншых народностей, і хоць русиньске усвідомлїня у нас не є пропавшым ділом. Уж по традиції

у нас ся активізують Українцї, і жыва офіціално є тотя народность, і хоць меджі собов в окремых локалітах люде собі говорять, же суть Русини ці Рутены. Но выштыкы ся при списованю гласили з різных прїчїн к Українцям, напр. і зато, жебы могли мати холем єдного посланця в парламенті, який бы обаєвав їх права, так як є то в припадї іншых народностей... Проблемом Рутенів у нас є слаба організованость а може і абсценція выразных особыностей. Наперек тому знам, же такы пробы – дати Русиніе доєрмады – у нас были. Наприклад, перед двома роками у вольбах попри українськї кандидатуви, кандидоває на посланця єден чоловік під логом рутеньской організації. Быв родом давьдыкы з Плоешты, од Букурешта. Але вызерать, же здобыв барз мало голосів, і до парламенту ся не дістав. Притім знам, же комуніта в силі може 20 тїсяч людеи, яка собі говорить рутенська, Рутены, в Румуньску жыє дость концентровано в области ближе к Чорному морю... Подля мене, в делті Дунаю – там бы была реална возможность людеи зєединити аж до такої міры, жебы могли мати нелем народностну організацію, але і свого посланця в румуньскім парламенті...“

На тоты слова румуньских гостів ніяке дементї в русиньских періодіках нігда опубліковане не было. Аж при нашій недавній навщіві Мараморош-Сігету Др. Юрій Фірцак ся снажив ситуацію высвітлити:

– То были і суть класичны пробы Українцїв у Румунії дістати ся до русиньского руху і діяти проти нєго, – конштатує председо Культурного общества Румунії і посланець за Русинів у румуньскім парламенті, який говорить, же містны люде, які ся голосять за Українцїв у Румунії, способлюють Русинам найвеце біды. Ту видить ай прїчину, чом русиньска організація в Румунії vznikла дость пізно в порівнаню з формуючим ся русиньским рухом в централній Европі на зачатку 90-х років ХХ. ст. Як єдну з прїчїн уводить ай румуньску легіслативу платну до року 2000, подля якої възник новых організацій мусила схвалєвати Рада про народностны меншини румуньского парламенту, де свое заступліня мали Українцї, котры не мали інтерес на възнику русиньской організації, ани на заступліно Русинів у парламенті, зато ся снажили розлічными обштрүкціями компліковати Русинам жылот. Нашастя, од р. 2000 ся закон змінив, вдяка чому ся в Румунії сформовали штирї новы етнічны організації – русиньска, хорватська, македонська і гуцульска – які наслідно мали право у вольбах того самого року зволити собі посланця за свою меншину до парламенту. З вынятком Гуцулів, які про свого кандидата назберали мало голосів, выштыком остатнім ся то подарило, зато в сучасности в румуньскім парламенті є 18 посланцїв за народностны меншини. Єдним з них є ай Русин, історик Др. Юрій Фірцак, потомок визначного роду в історії грекокатолицьких Русинів, який дав церкві выходного обряду єдного з ей єпископів-родолоубів – Юлія Фірцака (1836 – 1912; єпископом Мукачевькой грекокатолицькой єпархії був в роках 1891–1912), котрый згодов околностей был тыж посланцём, але угорьского парламенту в роках 1887 – 1890.

За свое русинство Др. Юрій Фірцак уж нераз был атакований в румуньскім парламенті. Мусив одбивати атаки ці уж небогий посланця за Українцїв Степана Ткачука, ці сучасного Степана Бучуты. Обштрүкції старшого датуму ся вели навколо полемікы „Русини, або Українцї“, т. е. права на самоідентіфікацію Русинів, яка ай вдяка сучасным румуньским законам ся рішыла на демократичных прїнципах. Найновшы обштрүкції ся вели почас лем недавных діскузій в румуньскім парламенті о Европській харті региональных або меншиновых языків при узаню самостатности русиньского языка, де ани єдна політична партія не підпорила пропозицію українського посланця, жебы русиньскій язык не был узаный як самостатный етнічний язык в Румунії. Думаеме собі, же суть то визначны успіхы в работі Др. Ю.

• 23. – 24. мая 2007 на Університі Лоранда Етвеша в Будапешті была міжнародна научна славистична конференція присвячена памяці ученого філолога-слависти Др. Еміла Балецького. Її главными організаторами были: Катедра выходнославянської і балтської філології (ведучий Др. габ. Ласло Ясай, на фотці згорі перший зліва), Катедра української філології (ведучий Др. габ. Андраш Золтан, другий зліва) будапештської університи, Катедра української і русинської філології (ведучий Др. габ. Андраш Золтан) Вишшої педагогічної школи в Нїредьгазі. Конференцію отворив ведучий Катедри славянської філології будапештської університи, академік Іштван Нємаркай (третій зліва). Сполуорганізатором конференції была Русинська меншинова самосправа Мадярська, за яку ся учатникам конференції приговорив проф. Др. Антоній Лявинець (четвертий зліва), председа Общества русинської інтелігенції Антонія Годинки в Будапешті.

• Конференція мала дві главны часті: лінгвістичну, в рамках якій выступали в авлі університи домашні і заграничні учасники, міджі нима і ПєДр. Анна Плішкова, ПєД. з Інституту регіональних і народностных штудій Пряшівської університи, і персонално-біографічна, в якій з главным рефератом о жывоці Др. Еміла Балецького выступив Михайл Капраль, професор Вишшої педагогічної школи в Нїредьгазі.

• О ход конференції і акцій з нєв звязаных ся старала Др. Маріана Лявинець, председа Русинської меншиновой самосправи главноста Будапешту.

• З ініціативы організаторів конференції, на домі, в котрім живе Е. Балецький, была наїшталована памятна табла. • В рамках святочного одгаляння меморіальной таблы притомным ся приговорили Др. габ. Андраш Золтан (перший зліва, на фотці першій справа долов) і Андрій Манайло, председа Цілоштатной русинської меншиновой самосправи в Мадярську (всередині). На фотці вправо Маріана Лявинець, председа Русинської меншиновой самосправи XI. раёна Будапешту. • Участь на одкрыті меморіальной таблы свому отцєви взяли діти Е. Балецького – сын Іван (перший справа на фотці другій справа) і дівка Анна-Марія (перша зліва). • Культурный програм своїм выступлєнем спестрила співацька група „Забавка“ з Чинадієва. • Другый день конференції проходив у Чеськїм центрі в Будапешті, де пришло значне чїсло людей интересуючых ся одказом Др. Е. Балецького.

Фоткы: А. Зозуляк

Незнамый Еміл Балецький (1919 – 1981)...

...може лем про сучасників, жыючых мімо території Мадярська. Людєм, які ся занимають главно славистіков у Мадярській республіці, але і містным Русинам, очівісно, мєно родака з підкарпатского села Гуклиовє, яке ся находить на северній окраїні бывшого комітату Берег (в сучасности Воловецькый раён), незнаме не с.

• Філолог-слависта Др. Еміл Балецький, родак із підкарпатского села Гуклиовє.

Мадярська (председа Габор Гаттінгер) і пізніше Общество „Будителі“ (председа Тібор Міклош-Поповіч).

Русиньскы організації і людєй, котры якімсь способом ся снажать сучасникам припоминати визначны особности русиньского жывоца, науки і культуры, днесь в Мадярську є вєце. І хоць здало бы ся, же на зачатку 21. стороча в Мадярську є уж нескоро давати щєдру штатну підпору немадярськым етнікам, яких довгорічний маргінальний интерес штату привів на граніцу тотальной асиміляції, предці лем поява культурно-общественных русиньскых організації кінцєм 90-х років ХХ. ст. сїгналізує холем малу надїю на яснїшу перспективу і Русинів. Вєдь не дарьмо нас перед кінцєм 20. стороча, коли сьме ся помалы змірили з дефінітивным заником Русинів у наших южных сусідів, самы несподївали в році 1992 заложїнем русиньской організації. Її ініціатором в тім часі був родак з Комлошкы (Габор Гаттінгер), зо села, яке в Земплїнських горах доднесь законсервовало русиньску бісїду і традиції.

З визначнов підпоров штату в тім селї ся в сучасности заводить русиньскый язык до містной основной школы і матерьской школки, черєз які хотять в Мадярську молодїй генєрації вернути почутя їх приналежности к славянському світу.

Але омного ініціативнїшыми і жывотаспосібнїшыми у народно-возродных активностях, главно в Будапешті і єго околїці, в сучасности суть не так автохтонны Русины, як підкарпатскы Русины, котры ся до Мадярська перестїговали зо Закарпатя, з бывшой Підкарпатской Руси. Іде переважно о інтелігенцію, яка ся народила в часі, кідь Підкарпатя было частєв Мадярська (1939 – 1944), і зато Мадярську доднесь поважує за свою отчїзну, в якій, як правда, Русины все мали своє місто, а мадярський язык знають як материньскый. Спомянути на тім місті треба в першїм рядї родину профєсора Др. Антонія Лявинеця – єго жену Маріанну і діти Штефана і Маріанну, дале активістів, многих з них і пізнішого датуму народжїня, як Валєрію Мориляк, Ольгу Сільцер-Ликовіч, Віру Гріц, Андрія і Івана Манайловых, Тібора Міклоша-Поповіча і цілий ряд других Русинів, з мєнами котрых ся регулярно стрїчаєм почас організования культурно-общественных акцій Русинів Мадярська і презентованых черєз їх місячник, журнал Русиньскый світ, який выдає Цілоштатна русиньска меншинова самосправа в Будапешті уж пятый рік з підпоров штату.

Єдною з визначных акцій, сполуорганізатором якій была русиньска громада Будапешта, репрезентована Русиньскым меншиновым самосправом главноста мєста на челї з Др. Маріаннов Лявинець, сьме ся стали учасниками лем в недавнім часі. Была то міджі-

народна научна славистична конференція присвячена памяці Др. Еміла Балецького, організована 23. – 24. мая 2007 в сполупраці з Катєдров української філології (ведучий Др. габ. Андраш Золтан), з Катєдров выходнославянської і балтської філології (ведучий Др. габ. Ласло Ясай) Університи Лоранда Етвеша в Будапешті, і з Катєдров української і русиньской філології (ведучий Др. габ. Андраш Золтан) Вишшої педагогічної школы в Нїредьгазі. Выступы на дводенній конференції свідчили о тім, же на ученого філолога-слависту, довгорічного ведучого Катєдры руськой філології Будапештської університи, сполуавтора першого учебника старославянського языка про Мадярів і автора многих статей в будапештськїм журналї Studia Slavica на переважно лінгвістичны темы, Др. Еміла Балецького, доднесь живо споминають і єго мєно тримлять в почливости.

Конференцію о Е. Балецькїм отворив Др. габ. Андраш Золтан ведно з академіком Іштваном Нємаркаєм, ведучім Катєдры славянської філології Університи Лоранда Етвеша в Будапешті. Наслїдно привїтали выступаючых, міджі якими были такы визначны мадярскы слависты, як: 90-річний академік Петєр Кїрай, мімоходом родак з Малчїць коло Міхаловєць, який доднесь говорить земплїнськым діалєктом і списовным словєньскым языком, русїста, профєсор Петєр Мігай, Др. Андраш Золтан, доц. Ласло Ясай і ін., значїть бывшы колегове Е. Балецького. Але выступали і іншы, переважно молодшы слависты – русїсты, ураїністы, русинїсты і докторанты даной університи, як: Ф. Гаваш, М. Кочїш, Т. Адамїк, І. Гєгєдуш, А. Голош, Г. Фїріш, К. Варга, С. Барань-Комарї, репрезєтанты Нїредьгазькой вишшой педагогічної школы: Др. габ. А. Золтан і профєсор Михайл Капраль, і учєны з універзит заграничных: М. Мозєр зо Славистичного інституту Відєньской університи, Й. Адьюковїч з Бєоградської університи, Л. Станкевіч з Брєстської університи і А. Плішкова з Пряшівской університи.

Конференцію організаторы розділили до двох днїв, а то значїть мала дві главны часті, які бы сьме могли просто назвати: лінгвістична, яка проходила в авлі Будапештської університи, і персонално-біографічна, просторы про яку задарьмо – як уж нераз передтым – Русинам отворив Чеськый центр у Будапешті. Окрем того, акцію доповнило дакілько меншых „лідакцій“, які лем підкрєслєвали одношія мадярськых славистів і Русинів к особности Др. Е. Балецького і указали го з іншого світла, як на нєго были звькнуты єго колегове, а то як літератора, поєта і прозаїка, якому за жывоца вышла в Ужгородї збїрка віршів і повідань під назвов Вєрбный трєлет (1936); як автора, публікуючого свої стихи в часах поєтичної

активности (1935 – 1943) на (велико)руськїм і „угроруськїм“ языку в підкарпатських періодїках „Наши стрєпленія“ (Мукачєво – Ужгород), „Русская Правда“, „Русское Слово“, „Карпаторусскїй Голос“, „Литєратурна Недєля“ (Ужгород), в котрій з Будапешту докїнця редїговав літературну сторїнку.

Якраз на Балецького як на літератора ся спєрала презентація книжки, яка недавно вышла в Нїредьгазі к 25. роковинам од єго смерти під редакцій А. Золтана і М. Капрала „Эміль Балецький. Литєратурное наследїє“. Одкрытя меморіальной таблы на домі на

ул. Сїней Мерсе ч. 11 – 17, в котрім живе Балецькый у самім центрі Будапешта, за участі єго двох дітєй – Івана і Анны-Марїї, близкой і далшой родини, а в неспослїднім рядї концерт співацькой „групы „Забавка“ під ведїжїнем баладїсткы Ольгы Прокоп з підкарпатского села Чинадієва, в якім Балецькый виростав і ходив до основной школы, были неформальными „церемонїями“, котры акцію в центрі Будапешту нєнучено перемїнили на малє русиньске свято з гімнічними піснями „Подкарпатскїй Русини, оставте глубокїй сон“, „Я Русин быв, єм і буду...“ і з патріотичными віршами.

Цїла акція про нас мала познавальний характер, в ходї якій холем счастья сьме спєзнали судьбу і творчость єдною з особностей славистичного світла і підкарпаторусиньской літературы. Тїшитє нас, же сьме могли быти єй учасниками, як і то, же до організования такой сорты акцій ся зачленюють і русиньскы організації в Мадярську.

• Учасниці студійної екскурсії на Підкарпаття про малярів, сохарів, ілюстраторів, писателів, музейників, культурних працівників Підкарпаття і Словенська перед Пам'ятником Тараса Шевченка на площаді в Ужгороді, яка несе його мено.

Познай свого сусіда, або серце, як автобус (Репортаж споміджі добрих людей)

Надація ART. EAST, Галерія Андрій Смоляк у Сніні у сполупраці з містом Снина і Сполком художників України Закарпатської області од 17. до 19. мая 2007 року зорганізували студійну екскурсію на Підкарпаття про малярів, сохарів, ілюстраторів, писателів, музейників, людей заінтересованих культуров Підкарпаття і Словенська, міджі якими не хыбили, окрем Словаків, Українців, і Русинів. Акція мала назву **Познай свого сусіда**, а уж є то друга за шором свого роду. Перша подобна была перед двома роками в Польску. Перебываня є фінансоване з Европского фонду, а послужило на спознаваня незнамого, на одкрываня духовних цінностей, на збогачованя новыма знаньями в области історії, культури, умения і взаємных односим міджі умельцями Підкарпаття і Словенська.

Пребываня почас трьох днів на історичній русинській землі, бывшій Підкарпатській Русі, днес Закарпатській області Української републіки, вхалило на нас вшыткых великий і незабытний слід. І з одступом часу ся не дасть забыти на тоты дні, повны приятельских стріч, гостинности, взаємной іншпірації. Не было минуты, яка бы не была выповнена активнов духовнов работов. Не доволив спати в автобусі, або ся нудити, главный супроводник перебуваня **акад. малярь Андрій Смоляк**, директор Галерії МІРО у Сніні.

Зразу як ся насліо до автобусу в Сніні, была можность попозерати документарный фільм Медова баба – о зроді і взику монументальной, понад симетровой скульптуры, яка є інштальована в Новій Седліці і автором котрой є знамый словенський сохарь **Марек Жітнян**. Автор і сам говорив о своїх зажитках, які почас трьох місяців пережив при тесаню Медовой бабы. Теперь робить над пластіками св. Урбана, Флоріана, Антона, Губерта, св. Кіріла і Мефодія в Мойміровцях. Ёго жена, **Таня Жітнянова**, роджена **Чумова**, є знама як ілюстраторка книжок, а тьж учебників, які выходять в Словенській педагогічній видавательстві. Так, властно, был створеный простор на то, абы ся каждый із участників екскурсії представив і побісидовав о своій роботі. Зознамили сьме ся з **Інж. Мірославом Буралем** із Стаціна, працівником Храненой країнової области Полонины, який много інтересного росповів о народнім парку і міджінародній біосферичній резервації Полонины, што ся находить в найвыходнішій части нашой републіки, а того року славить 10. роковины. Говорив о Стужіцкім пралісі, найбівшій пралісі на Словенську, о зубрах, і цінтерю з 1. світової войны, де є похованых 2 200 вояків. Притомным ся представив **ак. сохарь Юрко Гаула**, який робить зо склом. Родак з Чабин, того року ославив 65 років свого жывота, а як сам повів, уж є начасі, абы пришов на выход з Братіславы і присвятив свої силы властній творбі і родному Лабірському краю. Як ведучій катедры умельцегого склярства ВШВУ не мав на то дость часу, і кідь реалізував свої проєкты од Гуменного аж по Братіславу. І так приходжали к мікрофону зарядом і представляли себе і свою творбу і далшы участини екскурсії: пан **Інж. Франтішек Корчек** із своєв женов **Аннов**, пані **Юдр. Івета Бжанова** із Сніны, дорослы учні приватной умельцегого школы в Сніні, заступкыня шефредактора новинок Под Вігорлатом **Анна Шімкулічова** з Гуменного, фотографка і поетка **Дана Капралєва**, родом із Стаціна, працівничка Мистької бібліотеки в Гуменнім, і іншы. Поступно сьме ся спознавали з українськыма підкарпатськыма малярями **Тарасом Усыком**, **Владіславом Габдом**, а пак і **Тарасом Данилічом**. **Боріс Кузьма**, председа Сполку художників України Закарпатської области, нас вітав по переїдженю границь в Ужгороді на площаді Т. Шевченка, як і ведучій Одбору культуры Закарпатської областной адміністрації **Юрій Глеба**.

То вже сьме были на території **Ужгорода**, де сьме зашли до славного снэнзну, який был добудованый в 1970 році, а нас вернув до 18. і початку 19. стороча, дыхнув на нас історієв наших предків, деревняных хыж, цінных артефактів, котры і самы добрі познаме як Русини. Пообіді в першый день нас чекала выставка творів славного закарпатского маляря **Ернеста Контратовіча** в Музею Йосифа Бокшая, а то з нагоды 95. роковин народжіння автора. Е. Контратовіч ся народив в селі Кална Ростока на Снинціні 17. мая 1912 року, закінчив Ужгородську учительську семінарію, учів в селах Берегівціні. І хоць сам про хворобу не міг прийти, участини, яких было невроком, міджі якими был знамый малярь Закарпаття, потретіста Контратовіча, **Владимір Жітнян**, выдаватель **Валерій Падык** і ін., могли відіти прекрасны работы майстра країнок, історичных полотен, обсяжных композицій, натурмортів, работ з релігійными мотивами. Нам ся найвеце запам'ятав образ з назвов Яблїнька.

По такім краснім духовнім феномені не хыбила і навщів

знамой Корчмы Деца у нотаря, властником якої є Павло Чучка, староста, окрем іншых, і села Дравці. В тых просторах ся мож добрі насміяти, а то і в часі фестивалу гумору і сатиры Карпатський словоблуд. В тот вечер нас веселили сниньскы **Пайташе**, яких привіз із собов приматор Сніны **Інж. Йозеф Мілєвчак**.

Пробудили сьме ся рано в **Мукачеві** до слотавого дня. Хвіля в тот день нам не жычила. Дакотры ся файно намерзли. Было під хмаров, а попадовав дождь. То але не было на перешкоді, абы сьме не абсолвовали богатый програм. Навщівили сьме **Берегово**, де колись был стятий Микола Шугай, розбійник. Ай надписы, ай бісїда о тім свідчили, же ту переважують Мадяре. Навщівили сьме Мадярський педагогічний інштїтут, де ся учать мадярскы студенти, архів в Берегові, де ся находять документи із штирех бывшых жуп: Ужской, Березькой, Угочской, Марамороськой і де ся находить копія листини фундації Корятовіча. Нас заінтересовав Музей Берегівціні, де нас мило і дуже сердечно прияв ёго заснователь **Іван Шепя**, який поважує фунгюваня Підкарпаття в рамках ЧСР за золотый вік про Русинів, о чім говорив і до фільму, який А. Смоляк приправує про Европску унію з перебуваня на Підкарпатю. Кідьже ся купати нікому не хотіло в термальных купелях в Берегові, пересунули сьме ся до найтеплішій области краю, перешли сьме коло Золотого потока, де ся золото добывають, а то, кідь ся не мылю, ся находить коло села **Мужїсве**.

Дізнали ся од нашой екскурсоводкы, яку сьме з почливостів называли Фіалка, же на Підкарпатю є коло 200 сорт мінеральных вод. На то сьме зашли до села Четово, де сьме віділи і мали можность навщівити реформатський церкво з 14. стороча, навщівили сьме і церкво, яка служить римокатоликам і грекокатоликам. Службы ся ту служать так, же ся символічний іконостас стягує, кідь служать римокатолици. В тім боці ся находило село **Бене**, де сьме навщівили пивніцю, покоштовали гуляш і холем шість сорт вина знамого винаря на Підкарпатю **Юрка Параскы**, який нелем подля мена, але і подля вызору буде моя родина (мій нянько з Руського Потока, а тьж ся писав Юрко Параска. Родостром ся штудує – М. М.). Также Юрко Параска учить в Мадярськїм педагогічнім інштїтуті, а є одборником на вино, котре складає в дубовых бочках, подля традиції своїх предків (видно русиньскых – М. М.), а то в пивніці, яку выдовбали до сквала по 1. світової войні пленены Італці. Юрко выробить до 3 – 4 тисяч літрів до рока, і досягує успіхы, бере медалї, а то нелем на Підкарпатю, але і в Мадярську. Рихтус ся надявзати сполупрацу і зо Словаками.

„Суть діла, котры соединяють людей,“ – повів еден із участників екскурсії на Підкарпатю, **Інж. Іван Хабаль**, родак із Старины, який жыє в Братіславі. Вшыткых нас соединила історія, кідь сьме вступили до історично-обранного Мукачевского замку Паланок, якого історія сягать подля М. Варгы до 5 аж 7. стороча н. е. Спочатку з глины го ставляли Білы Хорваты, пак ся будовав з дерева, а пак з каміна за часів Федора Корятовіча, градоначалника (1396 – 1414), котрый дав поставити і Монастырь на Чернечій горі, який несе назву Мукачевський Свято-Николаевський православный монастырь. Є то женський монастырь. Ай там сьме побыли, як і в прилеглих церквах. Із заморозками на тілі сьме забачили, як на челній стїні коло Корятовіча вісїть портрет і нашого великого будителя Александра Духновіча, якого ту тримають в почливости, як і вшыткых Русинів. Кідь єм чула старшу монахыню декламовати **Вручаніє** А. Дуновіча, мала єм чувство великости русиньского народа. І самотне місто **Мукачево** – красне, чїсте, модерне европске, яке в каждім припаді конкурує і нашым, даколи монотонным.

Росставали сьме ся з красным зеленым краєм нерадо. Што то є тых пару днів на обзераня такого духовного і природного богатства. Але і зато треба подяковати главному організаторови і авторови проєкту **Андрієви Смолякови** і ёго сполупрацівникам, за такый напад. Не дасть ся вшытко поспоминати. Але было мудро і весело. Пані **Власта Грушовска** з Ружомберку порівнала екскурсію ку сердцю, великому, як автобус. В нїм потовав і сохарь **Юрій Гаула**, який ся не міг натїштыи тым, же всягды было написано азбуков і говорило ся по нашому (школа лем, же Русини на Україні не суть офіціально узнаны, бо тым ай Закарпаття, де є їх найвеце, страчать на оригінальности – М. М.). Не забыв він і на свої дїтскы роки, кідь ся учів Шевченка і ёго Катерину. Знав з нїй лем торзо. Але то не вадить. В мозаїці познаного ся то стратило.

Марія МАЛЬЦОВСКА, Ужгород – Пряшів

Першый конкурс декламаторів і артистів

Першый русинський декламаторський конкурс Александра Духновіча, котрый указав любов к родному слову наслідовників Будителя, был 29. апріля 2007 у Русиньскім народнім домі в Ужгороді і став ся частков історії Русинів Підкарпаття. До Ужгорода ся зышли найліпшы школярі-декламаторы і їх педагогы з 20 недільных русиньскых школ области. Організатором акції было ужгородське містьске Обществ Александр Духновіча.

Конкурс ся зачав положінєм живых квіток, привезеных із розлічных кутиків Підкарпаття, к пам'ятнику Бидителя. Наслідно ся пересунули до великой салы Руського народного дому на Православній набережній.

Молоды декламаторы выбрали собі творы девятєх авторів, написаны по русиньскы. Выходили на сцену в народных кроях і выдавали зо себе то найліпше, што в них є. Добре ся запрентовала інсценация знамой драмы Духновіча **Добродитель превышаєт богатство**, з котров выступити школярі **Сасівской недільной русиньской школы** на челі з **Богданом Лакатошом**. Порота, в котрій были: співачка **Ольга Прокоп**, поет **Володимир Танчинець**, председа школьської рады недільных русиньскых школ **Василь Сарканич**, писателька **Тамара Керча**, учителька недільной русиньской школы з Перечіна **Анна Мегела** і председа пороты, кандидат філологічных наук **Валерій Падык**, мала нелегу задачу выбрати тых найліпшых, але наконець ся вшыткы згодли на менах найліпшых декламаторів. Дві першы міста zdobyли **Анна Захарчук** із Довгого, Иршавского раєну, і **Богдана Плоськіня** зо Сасівкы, Свалявского раєну. Другы были **Леся Чепя** зо Осою на Иршавціні, **Єнґенія Гебеш** із Голубого, Свалявского раєну, і **Маріяна Поповіч** із Мукачева. Третї місця были присуджены **Богдані Кирлик** із Великого Березного, **Аліні Король** із Паречіна і **Вікторії Гурняк** із села Грабівниця, Мукачевского раєну.

Організатор конкурсу і председа Общества А. Духновіча Валерій Падык высловив вдячность вшыткым молодым декламаторам за їх барз добры выступы, але тьж скусеній **Марії Канаїло** з Воловця, котра по скінчіню конкурсу пре-красным декламованєм властных творів зо сцены указала майстровску категорію. Хотїня творити в роднім русиньскім языку у школярів підкріпив поет, автор двох русиньскых зборників – **Василь Матола**.

Нихто з участників Першого русиньского декламаторського конкурсу не одышов домів без дарунків: вшыткы дістали недавно выдану книжку **Народ нивыдкы, ілюстрована історія карпатських Русинів** автора **Павла Роберта Маґочія**, котра вышла у видавательстві В. Падыка. Декламаторы дістали і іншы книжки русиньскых авторів, жебы їх могли чїтати і здоколнєвати ся в декламаторськїм майстровстві.

Василь БЕДЗІР, Ужгород

• Богдана Плоськіня зо Сасівкы, Свалявского раєну, іщі не стигла дати долов маскованя по выступі у зрі Духновіча – **Добродитель превышаєт богатство**, де грала роль селяна-богача. Здобыла єдно з двох першых місць у Першїм русиньскім декламаторськїм конкурсі Александра Духновіча в Ужгороді.

Книга о Русинах – у Кїєві

18. юна 2007 у салі Державного музею книги і друкарства України, на території Кїєво-печерьской національной історично-культурной памятки, од 17.00 год. зачне святочна презентація української верзії книжки **Павла Роберта Маґочія – „НАРОД НІЗВІДКИ: Ілюстрована історія карпаторусинів“**, котру з англїйского до українського языка переложили **С. Біленький** і **Н. Кушко**. На презентації буде автор книжки, **проф. П. Р. Маґочій**, ведучій катедры українстїкы Торонтської універзїты і член Канадської кралєвской академії наук. Далє участь возьме канадський філантроп русиньского походжіння, президент фірмы „Norstone Financial Corporation“, котрый фінанцує переважну часть выдання книги **НАРОД НІЗВІДКИ** в розлічных языках. Не може ту хыбовати ани директор-закладатель „Видавництва Падыка“ в Ужгороді – **Валерій Падык**, кандидат філологічных наук, у видавательстві котрого книга вышла. Як ся уводить у позванці на презентацію книги в пробі русиньского койне, **„Тота книга – за єден народ, котрый у давнину выбрав собі на Землі, ги колїску свого бытія, божественной красы Карпаты...“**

- аз -

• Подля офіціальних документів, лем двоє школярів з Пчолинської ОШ мають русиньску народность. Може якраз години русиньского языка і культури будуть позитивним способом впливати на діти і їх родичів односно їх народностной орьєнтації. На фотіці учителька Власта Мороховичова із школярями, котры ся учать русиньский язык. • Анна-Марія Гніпова патрить к тым талантованым дітём, котры пробувають писати властну поезію. • Мірка Танчакова ся нам представила як добра співачка русиньских співанок. • Вшыткы школярі, котры ходять на русиньский язык, дістали найновшу публікацію Народ нивыдкы автора Павла Роберта Магочія, в котрій ся можуть дочітати о властній історії.

Пестуйме народну свідомість у школярів

(Русиньска місія по школах продовжує)

З таким заміром сьме навщівили Основну школу в Пчолинім, окр. Снина, конкретніше групу школярів, котры ся учать русиньский язык і культуру, жебы сьме їм представили роботу народностных організацій, але і побісідовали з нима о годинах русиньского языка, котрый ся школярі учать як неповинный предмет. Факт, же сі выбрали тот предмет значить, же проявили інтерес дізнати ся штось о своїй народности, але і знати словом і писмом свій материньский язык. Бісіда была про нас милым несподіванєм, бо школярі проявили спонтанный інтерес і загорнули як писательку **Марію Мальцовску**, так і авторку тых рядків множеством вопросов. Интересовали ся о редакторську роботу, но найвеце їх заінтересовала писателька Марія Мальцовска, котра нелемже побісідовала о тім, як ся она сама стала писательков, але мотивовала і дітей пробовати писати. А же ту суть і талантовані діти, то сьме ся пересвідчили такой на бісіді. Дакотры з них ся нам представили властными творами, также, хтознать, може і в тій групі школярів ростуть будучі русиньскы писателі, лем їх треба належно мотивовати і підхопити. Наісто і наша навщівка была добров мотивацій і одповідів, чом ся треба учіти язык своїх предків. Діти были несподіваны, же по русиньскы мож писати і твори красной літературы, но найвеце з того, же пані писателька з далекого Пряшова комунікує з нима по русиньскы, може ся і дакус заганыбили, же они по русиньскы аж так добрі не знают, хоць є то їх материньский язык.

Така є але реаліта і не мож перед нєв заперати очі. А реаліта є і така, же докы ся нам подарить родичів пересвідчити, жебы ся їх діти учіли материньский язык, помалы не буде кого учіти, бо число школярів ся з рока на рік знижує і школам грозить заник. Перед таков реалітов стоїть і ОШ в Пчолинім, в котрій ся за послідні роки знижило число школярів на 72, на другый рік їх буде лем 68. Старостка села **Інж. Зузана ГАЙДОШОВА** каждорічно дотує школу зо сільской касы, лем жебы ей утримати. Суть то предці і робочі міста про Пчолинчан. Хоць од нашой послідней навщівы ся ситуація із заместнаностєв дакус выліпшыла, предці робочіх можностей є мало. Старостка позитивно оцінює двох podnikatelів – пана **Мірослава Габурая**, котрый ту завів výroбу деревяных постелей, і пана **Ярослава Кірняка** – тот одкупив галу бывшого дружства, зачав деревовыробу і тьж дав роботу містным обывателям. Кібы таких podnikatelів было веце, то они бы утримали молодых людей в селі. Зачала бы наростати популяція, в селах бы зіставала і високошкольска молодеж, котра іщі все мусить за работов одходити мінімально до Пряшова, Кошыць і Братіславы.

Наша навщівка Пчолиного зясь лем потвердила знамый факт, же **найбівший успіх в народностній роботі мать особный контакт з людми, з учителями, із школярями**. Выслідок бісіды в школі є конкретный – од септембра ся предмет русиньский язык і культура ту буде учіти і на другім ступню, бо дотеперь ся учів лем на першім. Але то не значить, же уж є вшытко в порядку, бо контакт із школами треба утримовати неперестанно, интересовати ся о них, комуніковати як з учителями русиньского языка, котры ся дали на тьжку роботу, так і з родичами, директорами школ, старостами сел. Жебы чули, же о них ся хтось интересує, же сі цїниме їх роботу і будеме їх в ній підпорвати вшыткыма силами. А кідже в часі нашой навщівы в пчолинській школі настала зміна на пості директора, новозволеній директорці пані **Анні Миндошовій** жычіме много успіхів у роботі і надіяме ся, же сполупраца в душі народностного возроджїня пчолиньских школярів буде продовжовати.

Кветослава КОПОРОВА,
фоткы авторкы.

Чекать ю велика работа на ниві культуры Русинів

який в першій етапі реагує на основны потреби, главно просторы про інституцію в Пряшові, а нигде інде. Говорю о роздобытню будовы про сталу роботу СНМ – МРК в Пряшові, котра бы была маєтком МК СР або СНМ в Братіславі. Пряшів є історичным культурно-освітним центром Русинів, центром духовным двох конфесій – православної і греко-католицькой, к яким ся переважно Русины на Словеньску голосять, є ту много середніх школ, високих школ, в котрых штудує і русиньска молодеж, є ту русиньский театр, і могли бы сьме продовжовати в рахованю. Выходячі з того контексту, думам собі, же о кадры про СНМ – МРК ся боїти не треба. Рахусьме, же музей буде мати сталу експозицію русиньской культуры, галерію вытварництва і просторы про гостючі експозиції других музеїв.

• **Як собі представує сполупрацу зо словеньскыма і заграничными музеями, главно з країн, в котрых жыють Русины? Як оцінює сполупрацу з веджїнем СНМ?**

– Сполупрацовати з музеями на Словеньску, яки суть в справі СНМ, думам, же не буде проблемом. Організують ся реґулярны порады директорів музеїв, на котрых ся стрічає як колеґове і в многоім сі можемо порадити, помочі ці взаємно пожычіти артефакты. О СНМ – МРК, як наймолодшый музей

на Словеньску, ся веджїня СНМ належно интересує. У вызначній мірі нам помагать Спїськый музей в Левочі, котрый діспонує дакотрыма компетенціями і про діятельство нашого музея. На розділ од других народностных музеїв в рамках СНМ, маєме свою спеціфічність: вшыткы остатні музеї ся формовали наперед як одділіня СНМ, аж пізніше ся стали самостатными правными субектами. Музей русиньской культуры не перешов тьж. приправнов фазов свого vzniku, але од самого зачатку фунґує як самостатный організачный субект. Як ся говорить, вшытко має свої выгоды і невыгоды. Але я ся не скажу, бо много людей створіня музея підтримує, помагають мі реалізовати нашы планы, а кідь чуєте підпору – людську і професіоналну – ай од СНМ, думам собі, же ай тот найбівший проблем ся буде дати вирішыти, лем вшытко хоче свій час.

Поки маю говорити о сполупраці зо заграничными музеями, главно в країнах, де жыють Русины, ту сьме зробили першы крокы, котры поведуть к першым робочім стрічам. Вірю, же помічним в надвязаню сполупрацы про нас буде ай 9. Світовий конгрес Русинів в Румунії, на котрім возьму участь як гость.

Розговор вела:
Марія МАЛЬЦОВСКА

В Театрі А. Духновича в Пряшові была цілосвітова премєра приповідкы

Першого юна 2007 року на сцені Театру А. Духновича была цілосвітова премєра приповідкы *Неслухняный Юрко* авторкы **Зузанны Галямовой**, артистки театру. Театер ей подаровав дітём на Міджінародный день дітей.

Іде о драматичный дебют авторкы, ай кідь ей дакотры тексты уж прозвучали в Словеньскім розгласі. Режіровав гру **Владімір Саділек**, котрый ту перед шестєма роками реалізовав приповідку *Капітан Будзоґань*, а тот є доднесь в репертоарі театру. Режісер Саділек повів, же *Неслухняный Юрко* має вшытко з того, што має мати приповідка. Дітвак є створена душа, а не є ёго повинностєв плескати, кідь ся му дашто не любить на сцені. Зато треба, абы приповідка заінтересовала.

Главну поставу собі заґрав **Евґен Либезнюк**, ёго матір – **Людила Лукачікова**, отця – **Осиф Ткач**, Амалку і Марушку собі заґрала авторка. Музику зложыв Норберт Боднар, драматурґічно приґотовив гру Валерій Купка.

По Василєві Туркови, Николаєві Ксенякови, на сцені Театру А. Духновича ся обявила далша приповідка од русиньского автора. Молода кров, яка освіжить репертоар театру а поможе іщі веце прихылити позерателів ку театру в Пряшові і по наших русиньских селах.

-ММ-

Не треба ся заспокоєвати із досягнутым

(Із 8. річника Духновичового Пряшова)

4. юна в Пряшові був уж 8. річник конкурзу в декламації русиньской поезії і прозы, властной творчости і малых сценічных форм. В просторах будинку Руського дому в Пряшові 72 участників, главно з выходного Словеньска, з окресів, де жыють Русины, але і споза границі, ся зышли, абы презентовали родне материньске русиньске слово.

У восьмох категоріях, враховано властной творчости, а тьж нултой категорії представляли свої декламаторьскы способности школкарі, школярі основных і середніх школ, дорослы. Учасны были і декламаторы з таких школ, де ся не учіть русиньский язык, што значить, же потенціал русиньский там жыє і мож на нїм ставляти.

Послухати вшыткых участников не мож было. Компліковало ситуацію то, же категорії были розділены на дві части і одбывали ся на двох містах, і дость взаємно ся вирушовали. Модерували змаґаня редакторкы русиньского тіму Народностно-етнічного высыланя Словеньского розгласу з Кошыць **Сільвія Зелінкова** і **Штефанія Левканічова**. Выступы декламаторів слідовала і оцінёвала одборна порота, де не хыбив писатель **Штефан Сухий**, режісерка **Яна Трущїньска-Сива** і ін.

Як про писательку, участь на такім форумі про мене была інспіративна, бо ем мала можность ся стрітити з нашыма добрыма людми, учителями і учительками, директорами школ, яки неуванно каждый рік готують своїх школярів к декламації в русиньскім языку. З такого „матеріалу“ бы ся могла вказати можность выучованя русиньского языка у школах. **Бо што є найважніше в нашім русиньскім возроднім процесі. Нашы русиньскы школы, яки застряли на єдній уровни, а не мож їх рушыти дале. Жебы умелецьке слово могло стати помічником?** Наісто то має на думці ай главный організатор конкурзу – Русиньска оброда на Словеньску. Як нам повіла таємнічка РОС пані **Феодосія Латтова**, цїлєм є утримованя і розвой русиньского языка. А то мож робити лем в звязи з русиньскыма школами, а тых, є, як шафрану.

Тогорічний 8. річник конкурзу в декламації русиньской поезії і прозы, в малых сценічных формах і властной творчости, сі думаме, же уровнєв ся дасть порівнати з першыма річника-

ми, при котрых стояла закладателька проекту, тогдышня председкыня Русиньской оброды на Словеньску, пані **Анна Кузмякова**, а дакус і авторка тых рядків. Діти суть прекрасны, мають великий талант, але подля мене, тот талант не є хто порядно пробудити. Зато ся декламовали творы переважно національного характеру, што не є на шкоду, але вношали дакус монотонну атмосферу. Обявляли ся такы авторы, як **Гвозда**, **Ксеняк**, **Кудзей**, **Сухий**, час од часу **Духнович**, **Павлович**. Не знам, ці то є вшытко, што має русиньска література. А што такы красны прозаїчны творы **Еміла Кубека**, **Марії Гіровой**, **Штефана Смолея**, а дашто бы ся нашло і в інших прозовых книжках. Знаме, же діти не мають к тому приступ, але учітелі бы ся могли веце пошыковати. Є час думати над комплексным выданєм прозовой анталогії, яка бы выповнила тот недостаток.

На тогорічний конкурзі ся мі любила покора, скромность участников, яки сі цїнять своє слово, і наісто там не были надаремно, а хотять продовжовати у своїй любви. Діточкы із Стаціна, Шаріського Ястрабя, Свідника, Міджілаборець. **Марія Шуркалова** з бардівской гімназії читала прекрасный стишок уж небіжкы Анны Галчаковой на тему русинства, **Ерік Гунар** із Стаціна читав стишок Штефана Сухого *Крум-крум*, а ці не найвеце ся запамятала **Александра Блашкова** із твором А. Духновича *Муха*. Были ту діти з Пчолиного, Цернины і з ряду інших русиньских сел, драматичный колектів **Сонічко** із Шаріського Ястрабя, драматичный колектів із Стаціна. Порадовали нас гості, деламаторы: **Цецілія Надь** з Руського Керестура з Гімназії Петро Кузмяк, **Александр Мудрі** з Кулы, **Михайло Зазуляк** з Руського Керестура. Вшыткы з них, а главно другый, што читав стишок Д. Папгарґая *Балада о Марії Марґдалені*, досправды оживили змаґаня і порушали дакус змыслами наших декламаторів, указали їм, як терба декламовати. Нашы декламаторы мають на то. Але як же досягнути? Ніч не владе з неба само. Треба на то учітелів і добрых любителів умелецького слова. А вже діло ґаранта конкурзу, абы подбав на звышуючу ся уровень русиньских декламаторів. Є то взаємне збоґачїня.

В интересі русиньского слова, плеканя материньского русиньского языка, розвиваня русиньского самоусвідомлїня каждый прояв русинства послужить тому ділу. Конкурз в декламації є вышшим ступнєм духовности русиньского слова, зато ся не треба заспокоєвати із досягнутым.

М. МАЛЬЦОВСКА

Позитивна енергія, пахнячі заголовчіки і ласка ку хлібу

У Хмелівій сьме нашли інтересну особу меном **Анна Сасаракова**. Молода амбіційна інжнірка (свою кар'єру зажала в Кошицях у єдній великій маркетинговій фірмі) вымінила свій жывот у великім місті за жывот спокійніший, але о то тяжший – у своїм роднім селі, у Хмелівій, Бардівського окресу. Уж вісем років ся занимає позитивнов енергію, таков, яка помагать нелем ей, але і іншым. Што ей вело к тому?

– *Духовный перерод*, – повідає пані Сасаракова. – *В жывоті каждого чоловіка приходить даякий момент, кідь переоцінює свої пріоріты і свої можности, а то, што колісь поважоває за потребне і нутне, то є польна трава, позлатко, і так хоче свій жывот пережыти інакше, почливо і просто.*

Сьме люде зо села, а шыткы сьме пробовали щастя в місті, ай пробуєме. То саме і пані Анна. Не все то мусить выйти, і так то вирішимо змінити, вернути ся назад. Як проводить свій час в такім краснім селі, яким є Хмеліва. Она, як і много іншых Русинів, пережыла своє в місті, а пришов час, же ся вернула назад до родного гнізда. Чім то може быти, же нам, Русинам, є маркутно за своїм, же в зломовых ситуаціях ся обертає ку своему роду? Є то добрі, не є то добрі? На тоты темы сьме бісидовали з пані Сасараковой з Хмелівой.

– *Я сі думам, же мусиме одыйти з того села, жебы сьме спознали і другый бік жывота. Чоловік ся не може ізоловати од другых. Тадь даколи кралёве посылали своїх сынів перед тым, як їх досадили на трон, до світа. Ай мы маме набрати скусености, а то, што є добре, внести до того свого жывота. Не є добрі свою душу конзервовати і липнути на дачим, што є давно оджыте. Кідь ся не докажеме попозерати за пліт, наісто нам то не принесе успіх. Кідь сьме в тім селі зістали, може бы сьме сі не усвідомлєвали оправдовы цінности жывота. А так одыиде, пустиме ся до выру жывота, прииде на то, же є близко к дну. Але то не знаменать, же шыткы люде маюць жыти на селі. Каждый чоловік сі мусить найти свое місце. Є успособеныи тому своему ритму – бігати, літати попід небо, прославлєвати ся і под. І я потребовала ся назад на тую землю вернути, потребовала ем ся даяким способом приближыти к своїм людем, бо ня брали так, же то є тота з міста, одышла, а тепер ся вернула назад.*

І так пришла на другый способ жывота, і зачала ся занимає лічительством. В нашім розуміні – то є збераня квіток, сушіня зіля, выроба есенцій, тинктур і вшеляких мастей, словом, класічным лічительством. Пані Анна але нашы знаня о лічительстві порядно доповнила.

– *Первісно, кідь ем читала книжки о старых лічителях, дізнала ем ся, же основов не было збераня квіток, але веджія чоловіка ку правым духовным цінностям. Є правда і то, же енергія екзітує, а сьме способны ей передавати – дакотры менше, а дакотры веце.*

Такоже, окрем того, же зберам зіля, з нєго роблю масти, кремы, тинктуры, через зіля ся снажу дістати к далшому познаваню сувязностей. Дішла ем к познаню, же без здравого духа не екзітує здраве тіло, такоже, дарьмо будете лічити тіло, кідь духовно, ментално чоловік одстає.

Окрем того, пані ся Анна занимає рефлекснов масажом, а ей великов шпеціалітов є то, же выбрають пахнячі заголовчіки, прикрывкы з фалатків полотно техніков печворку, тзв. „гармоні-зачкы“, які тыж выжаруять свою енергію і позитивно вplyвають на лічіня чоловіка. Як ся ей то дарить? Якими успіхами ся може похвалити? Што з людьми робить такий заголовчік, як пособить на їх тіло, душу?

– *Успіхы не мам ниякы, – скромно підкреслює лічителька. – Але мам скусености. Першыи заголовчік ем робила дівчатю моєй камараткы, котре не могло спати. Днесь є з нєй велика слечна. Дале, возьмійте собі таке, же в родині є проблем, люде ку собі не можуть найти дорогу. І так ем ушыла штири заголовчікы. По даякім часі, може, по місяцю, стрітила ня радостна, гармонічна родина. Же, реку, ся то само вирішыло. Як добрі, же ся так стало. Не важно, як ся то стало. Нихто чоловіка не вылічїть, ани доктор, але він сам, а то тым, же тіло нашартує дух, силу, абы ся з тов хворотов попасовало. А што ся тыкає прикрывок, то роблю скоріше про моїх добрых камаратів. Не шпеціалізує ся на деку, бо мі не зістає часу. Заголовчікы сі выжарує довший процес, бо каждый єден фалаток ся шыє про конкретну особу. Поку на то прийду, што тота особа потребує, яка є духовна основа хвороты, подля того выберам взоры, фарбы і под. Такоже даколи перейде ай тыждень. Потім то ушыти, то уж не є таке тяжке. Мам дость шыроку клієнтелу, люде, котры ся ку мі вертаюць, поступно суть моїма приятелями. Найвешку клієнтелу мам з Кошиць, Братіславы, Баньской Быстріці. А нашы домашні? Найдуть ся і ту, але, очівісіні, є там так, же дома не є нихто пророком.*

А предці, пані Сасаракова глядала і глядає путь к своїм родакам, к Хмелівчанам. Не занимала ся пустыма бісидам, але выужывала свою силу, скусености, способности. Шытко то ішло поступно... Може вplyнув на ню староста села, пан Железний, який ей запропонував, абы ся стала председкынів Русиньской оброды села, з чого вplyнули далшы активности, напад пані Анны робити **Дні хліба** і іншы активности в русиньскім селі.

– *Спочатку ем была перед ділемов: будь сі поставлю коло хыжы двойметровый пліт, а буду ту ізолована, або даяким способом найду дорогу к людем. Я к ним, а не они ку мі. З камаратков сьме дістали такий напад: а што так вернути почливость к хлібу?! Бо то, што люде розділює, то збыточно робити акцію на тую тему, а треба робити то, што нас спює. А спює нас любов к Богу, почливость к хлібу. І так сьме сі повіли, же треба попробоваати печ хліб. Таким способом фестівал, котрый патрїть к селу, сьме повязали із Днём хліба. Там ся стрічаюць розлічны генації. В суботу напечеме хліб, а в неділю священик го посвятить і роздаєме го на фестівалі, правда, за допроводу співів, танців і шыткого, што к фестівалу патрїть. Того року то буде 15. – 16. септембра, а буде то уж третіраз.*

Повідає ся, же чоловік кідь робить дашто справне і добре, та му то ай іде. Пані Анна Сасаракова нелем же змінила свій способ жывота, вернула ся з міста до свого села, і стала ся, дало бы ся повісти, добрым єго вітром, який ту приніс нову енергію. Вернула ся до среды, котра є тверда, каменіста, але снажить ся тую твердость вынести на вышшу уровень.

– *Є красне, кідь маме шумны крої, вышыєкы, співанкы, але треба їх охабити засвітити, як тоты діаманты, котры треба наперед обрусити, абы дістали свою прекрасну подобу. Так є то ай з русиньсков культуров, –* повідає пані Сасаракова.

Ей слова наісто ся стануть про многих з нас інспіратівны, главно про тых, котры іщі не нашли свій змысел жывота, свою позитивну енергію про далшый розвой. Може, ай на них чекать їх родне село, необявлене, але таке красне і сердцю міле. О такім селі як Хмеліва, наісто будеме іщі велє раз чути, і вдяка такий особі, яков є Инж. Анна Сасаракова.

Марія МАЛЬЦОВСКА,
Фотка: Кветослава КОПОРОВА

Новым ректором Пряшівской універзїты ся став Рене Матловіч

21. мая 2007 року были тайны вольбы Академічного сенату (АС) Пряшівской універзїты, де ся вирішило о тім, же Рене Матловіч буде за шором уж четвертым ректором Пряшівской універзїты, яка vznikла 1. 1. 1997. Доцент Матловіч вымінить на тім пості Франтішка Мігіну. Тот був ай єдиным протикандідатом Р. Матловіча в дуелі о підпору сенаторів. На голосованю взяло участь 27 членів АС. Єден голос був неплатный, двое ся стримали, 16 голосів патрїло Р. Матловічови, а 8 Ф. Мігінови.

„Нашов задачов буде выразно прїспіти к регіональному розвою, бо тоты розділы на Словенську суть выразны, причім Пряшівскый край в многих соціально-економічных областях одстає. Конкретно іде о продукцію новых знань за помочи научного выскуму, їх шыріня за помочи освітної роботы, діструбуцію за помочи інформачных комунікачных технолоґій, і їх поужываня в сполоченьскім і господарьскім жывоті,“ повів будучий ректор ПУ.

Рене Матловіч ся народив у Пряшові. Є абсолвентом Універзїты Коменського у Братіславі, де скінчів одбор географія і картографія на Природоведній факулті. Ту дістав ай тітул доцента. Має за собов інавґурачный процес, але за професора го іщі президент не выменовав. Од скінчїня високошкольскых штудій робить у сфері високошкольскогo учительства в Пряшові. Од р. 2000 є продеканом Факулты гуманітних і природных наук ПУ. Читав лекції на іншых універзїтах Словенська, в Польску, Франції і інде. Є президентом Словенской географічної сполочности при Словенській академії наук і членом научных рад высокых школ на Словенську. Функчный час сучасного ректора Франтішка Мігіну ся кінчїть 31. юла, і так Рене Матловіч перебере функцію од 1. августу 2007 року.

-M-

Выслідкы 8. річника Духновічового Пряшова

0. категорія

1. Даянка Біскупова, МШ ул. Ген. Свободы, Свідник
2. Мірям Яцканинова, МШ -/-
3. Лаура Джалаєва, МШ -/-

1. категорія – поезія

1. Патріція Блашкова, ОШ Міджілабірці, ул. А. Духновіча
1. Славоміра Черевкова, ОШ Міджілабірці, ул. Коменського
2. Біанка Саґанова, ОШ Свідник, Кореївці
2. Ленка Ґулова, ОШ Міджілабірці
3. Михал Бенько, ОШ Міджілабірці, ул. Духновічова

1. категорія – проза

1. Петра Каганцева, ОШ Міджілабірці, ул. Коменського
2. Тімеа Гаврилова, ОШ Свідник
2. Барбора Штецова, ОШ Міджілабірці, ул. Коменського
3. Тімеа Жолобаничова, ОШ Пчолине

2. категорія – поезія

1. Мирослава Танчакова, ОШ Пчолине
2. Никола Лукачова, ОШ Гавай, Репеїв
2. Сімона Федоркова, ОШ Убля
3. Моніка Зрібкова, ОШ Свідник

2. категорія – проза

1. Михал Пірник, Пряшів
2. Владка Леснякова, ОШ Шаріський Щавник
2. Любіца Мудзова, ОШ Пчолине
3. Анна Зрібкова, ОШ Свідник

8. категорія – духовна поезія, проза

2. Вільям Вайс, ОШ Цернина
3. Никола Яроцакова, ОШ Шаріський Щавник

3. категорія – поезія

1. Ерік Ґунар, ОШ Стацін
2. Никола Вархоликова, ОШ Колбівці
3. Катарина Гривнякова, ОШ Убля
3. Сімона Адамечкова, ОШ Радвань н/Лаб.

3. категорія – проза

1. Зденка Ванькова, ОШ Шаріський Щавник
2. Даша Цуперова, ОШ Цернина
3. Ян Фечко, ОШ Колбівці

6. категорія – властна творчость

1. Тереза Мандзакова, ОШ Яна Швермы, Гуменне
1. Аннамарія Ґніпова, ОШ Пчолине

4. категорія – поезія

1. Марія Шуркалова, Гімназія Бардієв
1. Цецілія Надь, Гімназія П. Кузмяк, Руський Керестур, Сербія
2. Мирослава Гойдова, Обходна академія, Свідник

4. категорія – проза

1. Марія Стренкова, Інтернат А. Духновіча, Пряшів

5. категорія – поезія

1. Александар Мудрі, абсолвент катедры русиньского языка Новосадьской універзїты, Сербія

5. категорія – проза

1. Михал Зазуляк, Руський Керестур, Сербія

7. категорія – малы сценічны формы

1. Театралный колектив Сонечко, Шаріське Ястрабе:
Мирослав Крафчік, Крістіна Ґладышова, Івана Михалова, Ленка Ткачова, Алена Філічкова, Мирослава Сташенкова, Наталія Грицова, Марія Хамілова, Людміла Петрикова, Емілія Плавчанова, Клавдія Карагутова, Патріція Гернатова, Зузана Качмарикова, Татяна Дінічова, Михаела Рабикова, який під веджінем Мґр. Власты Сопковой выступив із сценков *Чаровны перстінкы*.

1. Театралный колектив ОШ Стацін (Філіп Соханіч, Ерік Ґунар, Анічка Коцова, Елена Ґрундзова) выступив зо сценков Штефана Сухого *Воробель і сова*.

НАРОДНІ НОВИНКИ

Выдавать Русин і Народны новинкы з фінанчнов помочов Міністерства культуры СР. Шефредактор: Мґр. Александер ЗОЗУЛЯК, редакторкы: ПґДр. Кветослава КОПОРОВА, ПґДр. Марія МАЛЬЦОВСКА, языкова редакторка: ПґДр. Анна ПЛІШКОВА, ПґД. Адреса: **Људовэ новины, Duchnovičovo nám. 1, 081 48 Prešov**. Тел.: 051/77 256 29. Передплатне на рік 250 Ск, до сусідніх штатів – 600 Ск, до загранича поштов ІІ. класы 35 \$ або 26 €, поштов І. класы 43 \$ або 34 €, заплатити мож прямо в редакції, банковым чеком, банковым переводом або поштовов поукажков на ч. рахунку 1386912153/0200, Všeobecná úverová banka, робочка Prešov. Выроба: Друкарня КУШНІР у Пряшові. Регістрацне ч. **МК SR 417/91, МІС 49 438**. Опублікованы погляды дописователів не мусять быти згодні з поглядами редакції.

Адреса новинок на интернеті: www.rusynacademy.sk,
<http://narodny-novynyky.presov.sk>, E-mail: rusyn@stonline.sk

Rusín a Ľudové noviny
Duchnovičovo nám. 1
081 48 Prešov 1
PLZ
VsRP – 664/2003

Platené v hotovosti
080 02 PREŠOV 2